

Пригара І.О., викладач,
Лустова А.Б., Пилипенко Д.М.,
Шосткинський інститут
Сумського державного університету,
м. Шостка

Стан та перспективи розвитку органічного виробництва в Україні

У статті досліджується стан органічного виробництва в Україні, доводиться необхідність прийняття загальнодержавної програми розвитку органічного виробництва як фактора подальшого розвитку перспективної сфери АПК, аналізується досвід зарубіжних виробників щодо реалізації подібних програм. У статті також вказані кола правових та організаційних завдань, способи вирішення яких мають бути закріплені в системному документі подальшого розвитку органічного сільського господарства в Україні.

Ключові слова: органічне виробництво, норми та стандарти Європейського Союзу й Міжнародної федерації органічного сільського господарства (IFOAM), дослідницький інститут органічного сільського господарства (FIBL), сертифіковані органічні господарства, АПК.

В статье исследуется состояние органического производства в Украине, доказываается необходимость принятия общегосударственной программы развития органического производства как фактора дальнейшего развития перспективной сферы АПК, анализируется опыт зарубежных производителей по реализации подобных программ. В статье также указаны круга правовых и организационных задач, способы решения которых должны быть закреплены в системном документе дальнейшего развития органического сельского хозяйства в Украине.

Ключевые слова: органическое производство, нормы и стандарты Европейского Союза и Международной федерации органического сельского хозяйства (IFOAM), исследовательский институт органического сельского хозяйства (FIBL), сертифицированные органические хозяйства, АПК.

In the article examines the state of organic production in Ukraine, proved the need for a national program for the development of organic production as a factor in the further development of the agro-industrial complex perspective, examines the experience of foreign manufacturers to implement similar programs. The article also quoted range of legal and organizational problems, solutions to which must be attached to the system to further document the development of organic agriculture in Ukraine.

Key words: organic production, European Union standards and norms and International Federation of Organic Agriculture Movements (IFOAM), The Research Institute of Organic Agriculture (FIBL), Certified organic farming, Agro-Industry Complex.

Постановка проблеми. Українськими та зарубіжними вченими висвітлюються різноманітні проблеми, які існують у сфері АПК, щодо розвитку органічного виробництва. Тому, зважаючи на проведений аналіз досліджень, можна з точністю сказати, що існує необхідність державної підтримки органічного виробництва та досвіду зарубіжних виробників щодо створення екологічно-чистого продукту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові праці, в яких розкриваються питання, що стосуються органічного виробництва, розглядають лише окремі аспекти його стану та розвитку, а не в цілому описують ряд проблем, які у своєму комплексі справляють визначальний вплив на розвиток цієї галузі АПК.

Вивченню проблем, що пов'язані із запровадженням та реалізацією державних програм у сфері АПК, присвячені праці таких вітчизняних та зарубіжних науковців як Б. Бабін, О. Погрібний, В. Семчик, В. І. Артиш.

Проте науковці зосереджують увагу здебільшого на економічних аспектах розвитку органічного сільського господарства. Адміністративно-правове регулювання цієї сфери залишається, здебільшого, поза увагою дослідників.

Постановка завдання. Метою дослідження є обґрунтування необхідності прийняття та реалізації загальнодержавної програми розвитку органічного виробництва, визначення компетенції органів державної влади у цій сфері, аналіз світового досвіду реалізації аналогічних заходів, а також визначення кола правових та організаційних завдань, способи вирішення яких мають бути закріплені в системному документі подальшого розвитку органічного сільського господарства в Україні.

Виклад основного матеріалу. Ефективний шлях розвитку вітчизняного сільського господарства, що ґрунтується на дбайливому ставленні до природних ресурсів є органічне виробництво – започатковане у другій половині ХХ сторіччя.

Органічне виробництво – виробництво за встановленими правилами, яке дозволяє виготовляти натуральні продукти з оздоровчими властивостями, а також зберігати та відновлювати природні ресурси у процесі виробничої діяльності.

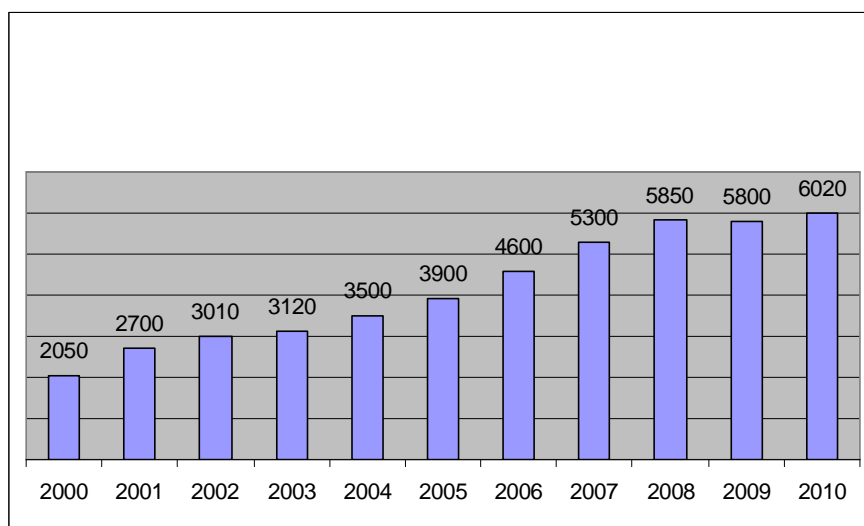

Рис. 1. Зростання продажу органічних продуктів у Німеччині 2000–2010 рр. (млн євро) [1]

Варто наголосити, що органічною вважається тільки така продукція, яка отримана в результаті сертифікованого органічного виробництва. Наразі Україна перебуває у статусі одного з найважливіших європейських постачальників органічної сировини, маючи значні площі під сертифікованим

виробництвом.

На сучасному етапі на внутрішньому ринку України відсутня органічна продукція вітчизняного виробництва, призначена для кінцевого споживача. Як зазначають іноземні партнери, органічна продукція українського виробництва має низькі показники якості (низький вміст білка, висока засміченість тощо).

Органічні продукти є найбільш популярними в США та Західній Європі. Лідером у споживанні органічної їжі є Німеччина, яка почала впроваджувати політику здорового харчування ще в 80-х роках (рис. 1).

Загалом за кордоном за рік споживається органічних продуктів на суму близько 40 мільярдів доларів. Попит на екологічну їжу щороку зростає на 10–12 %, але ціна екологічних продуктів на 40–50 % перевищує вартість традиційних.

Десяток країн з найбільшим товарообігом органічної продукції в світі показана в табл. 1.

Таблиця 1

Найбільші країни-виробники і споживачі на світовому ринку (2012 рік)

№	Країни з найбільшою кількістю виробників органічної продукції		Країни з найбільшим товарним обігом органічної продукції (млн. євро)	
1	Індія	400551	США	20155
2	Уганда	188625	Німеччина	6020
3	Мексика	128862	Франція	3385
4	Ефіопія	123062	Великобританія	2000
5	Танзанія	85366	Канада	1904
6	Перу	44827	Італія	1560
7	Турція	43096	Швейцарія	1180
8	Італія	41807	Японія	1000
9	Іспанія	27877	Австрія	986
10	Малі	27771	Іспанія	905

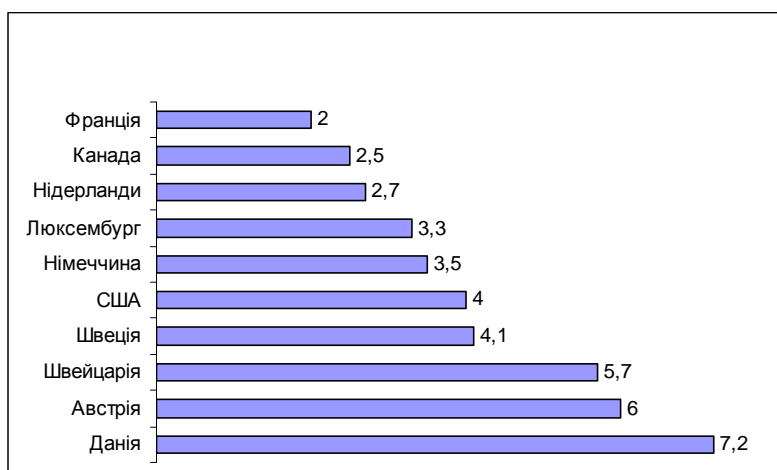

Рис. 2. Країни з найбільш високою долею продажу органічних продуктів (доля ринку у %)

Нині, виробництвом органічної продукції в світі займаються 1,8 млн виробників, в той час як в 2001 році цей показник складав 246,9 тис. Таким чином, за останні 10 років кількість виробників, задіяних в органічному секторі,

збільшилася в 7 разів. Сьогодні, попит на органічну продукцію сконцентрований в двох регіонах: Північна Америка і Європа і становить 96 % міжнародних продажів.

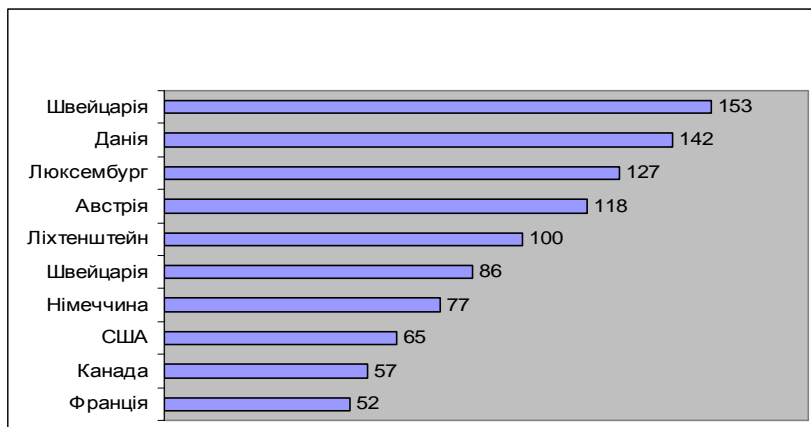

Рис. 3. Країни-лідери за витратами на органічні продукти (євро на душу населення)

У трійку країн з найвищою часткою продажу входять такі країни як Данія, Австрія, Швейцарія. При цьому найбільша кількість видатків на душу населення припадає на такі країни як Швейцарія, Данія, Люксембург (рис. 2, 3).

Згідно із даними дослідницького інституту органічного сільськогосподарства (FIBL), більш ніж 37 млн гектар сільськогосподарських угідь у всьому світі обробляється для виробництва органічної продукції. Це становить 0,7 % від загальних світових сільськогосподарських земельних ресурсів.

Австралія/Океанія володіє 33 % всіх світових органічних земель, далі Європа (27 %) і Латинська Америка (23 %). Три чверті з органічних земель знаходяться в країнах, що розвиваються (рис. 4).

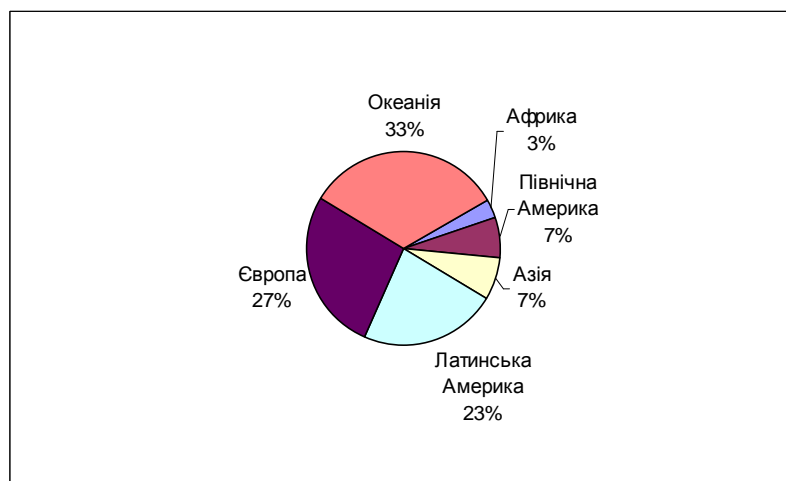

Рис. 4. Розподіл органічних земель за регіонами [2]

Багато хто зі споживачів вважають приставку «біо» гарантією екологічної чистоти, у цілому ж термін «екологічна чистота» пояснюється всіма **респондентами** як відсутність консервантів, синтетичних добавок і барвників; утворився окремий і дуже важливий сегмент споживачів екологічно чистих

товарів, зокрема продуктів харчування, а саме – продукція для дітей. Насичення ринку екологічно чистими товарами для цього сегменту населення повинно стати першочерговим завданням. Варто сказати, що у Європі кількість споживання органічної продукції кожного року зростає на 10–15 %.

Відповідно до Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року планується стимулювати ведення органічного сільського господарства. При загальній тенденції до скорочення площ сільськогосподарських угідь площа угідь, сертифікованих до органічних стандартів, щорічно зростає – з 164 449 га у 2002 р. до 269 984 га у 2008 р. Частка сертифікованих площ серед загального обсягу сільськогосподарських угідь у 2008 р. України склала майже 0,7 % проти 0,4 % у 2002 р. На початку 2010 року за даними Міжнародної федерації органічного сільського господарства в Україні налічувалося понад 140 сертифікованих органічних господарств, а площа сільськогосподарських угідь під органічним виробництвом перевищувала 270 тисяч гектарів (рис. 5).

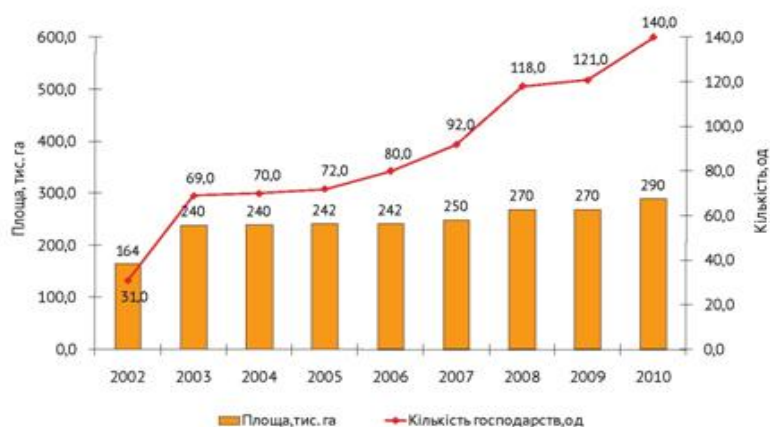

Рис. 5. Динаміка органічного виробництва в Україні

Відповідна позитивна динаміка характерна й для кількості господарств, які займаються органічним виробництвом. Так, з 2002 р. по 2010 р. частка господарств, які займаються органічним господарством, у загальній кількості суб'єктів господарювання у сільському господарстві зросла з 0,05 % до 0,2 %. В той же час, кількість останніх мала динаміку до зменшення до 2006 р. та подальше щорічне зростання. Як наслідок цього, у 2010 р. загальна кількість суб'єктів господарювання у сільському господарстві склала 98,5 % від значення 2003 р.

Зрозуміло, що для України розвиток у великих масштабах неможливий без державної підтримки. У зв'язку з цим пропонуємо законодавчо встановити форми державної підтримки органічного агровиробництва серед яких: створення і підтримка системи добровільної сертифікації органічного агровиробництва; підтримка консультативної служби по органічному агровиробництву; надання довгострокових та короткострокових кредитів на пільгових умовах; компенсація частини витрат на придбання матеріальних ресурсів, страхування посівів, тварин; фінансування наукових досліджень, організації професійної підготовки та підвищення кваліфікації кадрів в області

органічного сільського господарства.

Як підтверджує іноземний досвід, основними каналами збуту органічної продукції є супермаркети та магазини здорового харчування. Проте, на нашу думку, на початковому етапі розвитку ринку ключовим напрямком для фермерських господарств має стати прямий збут. Зауважимо, що використання прямого маркетингу для органічної продукції може бути як додатковим засобом вдосконалення традиційної системи збуту, що сприятиме збільшенню обороту і зростанню рентабельності господарства, так і основним інструментом збуту. Основними перешкодами, пов'язаними з розподілом органічної продукції на внутрішньому ринку, є обмежена пропозиція органічної продукції, невелика кількість переробних підприємств та торгових закладів, які б спеціалізувалися на органічній продукції, недостатня обізнаність споживачів.

Саме тому нашій державі необхідно прийняти комплексну програму розвитку органічного сільського господарства в Україні. Шляхами такого розвитку можуть бути дії представлені в структурі на рис. 6. Сюди входить відповідно державне регулювання, науково-практичні та маркетингові заходи.

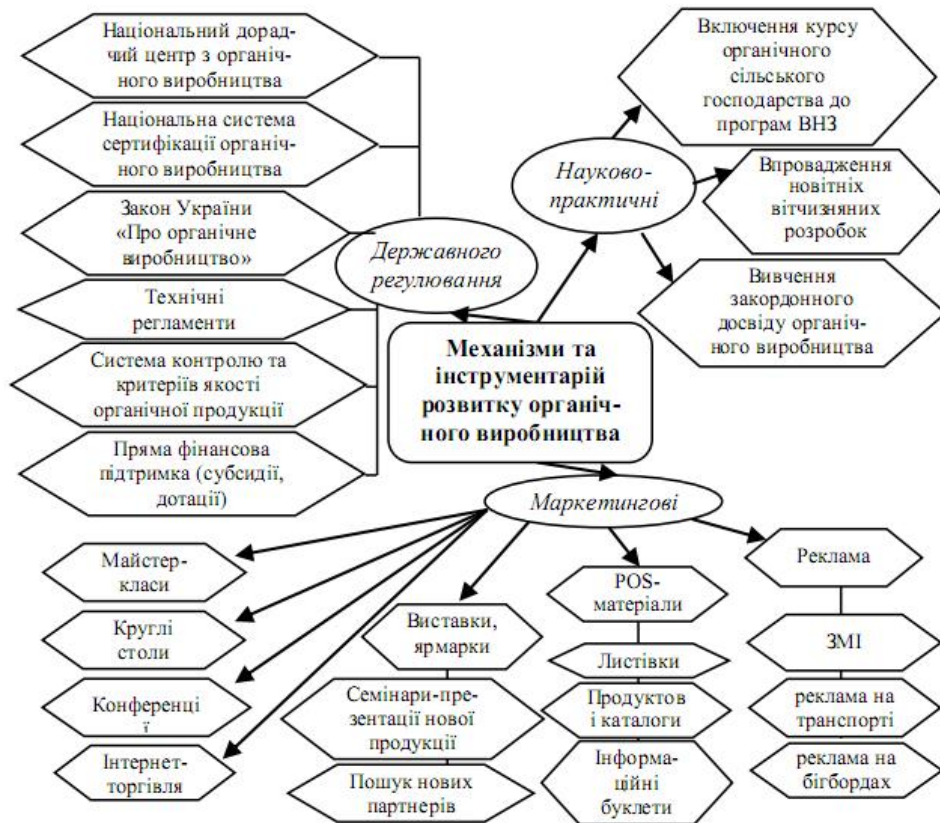

Рис. 6. Механізм та інструментарій розвитку органічного виробництва

При їх взаємодії це об'єднує окремі елементи сфери органічного сільського господарства в єдину, взаємопов'язану систему, що надалі дасть змогу гарантувати стійкий ріст для органічного сектору. Ми переконані, що поки в Україні не буде прийнято програму розвитку органічного сільського господарства, українські фермерські господарства займатимуться високоризикованим органічним виробництвом, недоотримуючи значну частку прибутку, адже близько 80 % усієї органічної сировини, що виробляється в

Україні, спрямовується на експортні поставки за заниженими цінами.

Основними аргументами, що підтверджують необхідність прийняття такої програми, є:

- органічне сільське господарство не шкодить навколишньому природному середовищу. Це стає можливим завдяки методам, що застосовуються при його веденні;

- достатньо великий розмір уже існуючого ринку, а також наявність ще більших перспектив такого розвитку, який надалі необхідно буде ефективніше регулювати;

- органічне землеробство сприятиме розвитку продовольчого ринку України й надасть змогу споживачам обирати між органічними й традиційними продуктами харчування;

- високі вимоги до функціонування системи органічного сільського господарства сприяють створенню нових робочих місць;

Як показує міжнародний досвід, затвердження програми розвитку значним чином впливає на динаміку розвитку органічного виробництва, а також якісний склад сфери АПК.

Висновок. Аналізуючи викладений матеріал, можна зробити висновок, що для системної підтримки та розвитку органічного руху в Україні повинна проводитися скоординована робота щодо інформування споживачів про переваги органічної продукції не лише для власного здоров'я, а й для відновлення екології, оскільки саме формування попиту та пропозиції на органічну продукцію зумовить прийняття відповідної законодавчої бази та програм впровадження і розвитку екологічно чистого виробництва в Україні, а також затвердження програми розвитку значним чином вплине на динаміку розвитку органічного виробництва в Україні.

Список використаних джерел

1. Бабін Б. В. Державні цільові програми – організаційно-правові засади розроблення, затвердження та виконання : моногр. / Б. В. Бабін, В. О. Короленко. – Донецьк, 2006. – 206 с.

2. Семчик В. І., Кулинич П. Ф., Погрібний О. О., Проценко Т. П., Сонюк В. А.. Організаційно-правові питання аграрної реформи в Україні / Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України / В. І. Семчик (ред.). – К., 2003. – 280 с.

3. Бугай М. Харчування і здоров'я нації. Для нормальної життєдіяльності людини потрібні екологічно чисті і безпечні продукти / Микола Бугай // Виробництво і економіка. – 2006. – № 2. – С. 8–9.

4. Артиш, В. І. Розвиток світового ринку органічної продукції / В. І. Артиш // Економіка АПК. – 2010. – № 3. – С. 113–115.

5. Архіпова, Г. І. Особливості екологічного маркування продуктів харчування в Україні / Г. І. Архіпова, Д. В. Проценко // Екологічний вісник. – 2011. – № 1. – С. 27–28.

6. Ковальчук С. Виробництво екологічно чистої продукції як основа аграрної спеціалізації України / С. Ковальчук, В. Співак. – 2010.

7. Довгань О. Об'єктивна необхідність розвитку ринку екологічно чистої продукції в Україні [Електронний ресурс] / Довгань О. – 2010. – Режим доступу : http://conftiapv.at.ua/publ/konf_14_15_zhovtnja_2010_r/ob_ektivna_neobkhdnist_rozvitku_rinku_ekologichno_chistoji_produkcii_v_ukrajini/3-1-0-180.

8. Мазурова О. Ю. Історико-географічні особливості формування органічного сільського господарства в країнах світу [Електронний ресурс] / О. Ю. Мазурова // Агрохімічний вісник. – 2009. – № 4. – Режим доступу: http://car-rec.net/userfiles/car_organic_market_survey_findings_2012.pdf